

Błażej Suproń

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ANALIZA WYBRANYCH CZYNNIKÓW ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA MSP W OBRĘBIE OBSZARÓW WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE POWIATU SZCZECINECKIEGO

*ANALYSIS OF THE SELECTED FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF SMES
WITHIN THE RURAL AREAS ON THE EXAMPLE OF THE SZCZECINECKI DISTRICT*

Słowa kluczowe: MSP, uwarunkowania rozwojowe przedsiębiorstw, powiat szczecinecki

Key words: SME, developmental conditions of enterprises, szczecinecki district

Abstrakt. Celem badań było określenie wybranych uwarunkowań rozwojowych przedsiębiorstw, mających swoją siedzibę na obszarach wiejskich województwa zachodniopomorskiego, na przykładzie powiatu szczecineckiego. Badania dokonano przy wykorzystaniu metody analizy dokumentacyjnej na podstawie zebranych danych statystycznych. Analiza danych ekonomicznych dotyczyła lat 2007-2012. Dokonano oceny pozytywnych i negatywnych lokalnych zjawisk endogenicznych regionu, które w istotny sposób warunkują rozwój przedsiębiorstw. W badanym okresie pogorszyła się sytuacja przedsiębiorstw w powiecie, co wpłynęło znacząco na jego sytuację gospodarczą. Innymi problemami badanego obszaru było ujemne saldo migracji oraz spadek liczby osób z wykształceniem wyższym.

Wstęp

Jednym z najważniejszych wyzwań, które pojawiły się w Polsce po transformacji ustrojowej jest bezrobocie. Jego występowanie nadal jest nierozwiązanym problemem, szczególnie w przypadku obszarów wiejskich i słabo zurbanizowanych. Zjawisko to wynika m.in. ze spadku udziału sektora rolniczego w tworzeniu PKB Polski na korzyść usług. Wywarło to wpływ na zatrudnienie w tradycyjnych sektorach gospodarki przez zmniejszenie się zapotrzebowania na pracę w gospodarstwach rolnych. Z danych *Narodowego Spisu Powszechnego* wynika, że w 2011 r. jedynie 7% osób zamieszkujących obszary wiejskie utrzymywało się z rolnictwa, czyli o 3,5 p.p. mniej niż w 2002 roku [*Ludność i gospodarstwa...* 2013].

Pomimo spadku zatrudnienia w rolnictwie nadal duży odsetek ludności Polski zamieszkuje tereny wiejskie. W 2012 roku liczba ta wynosiła ponad 15 mln, co stanowiło prawie 39% ludności. Jednocześnie znaczna część tych ludzi ma problem ze znalezieniem zatrudnienia, a bezrobocie na obszarach wiejskich w latach 2002-2012 wzrosło o 3,1 p.p. (wzrost z 40,8% w 2002 roku do 43,9% w 2012 roku). Świadczy to o tym, że sytuacja ludności mieszkającej na wsi nadal jest trudna, a jej geneza wynika z kilku ważnych przyczyn. Za najbardziej istotną należy uznać niewystarczającą liczbę miejsc pracy niezwiązanych z rolnictwem [*Stan i struktura...* 2013].

Załamanie się w latach 70. XX wieku popytowego modelu polityki gospodarczej spowodowało, że wspieranie wszystkich form przedsiębiorczości, stało się głównym działaniem zmierzającym do zwiększenia zatrudnienia w gospodarce. Odpowiedzią na problem rozwoju obszarów wiejskich wydaje się być rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) [Matusiak 2007]. W gospodarce Unii Europejskiej (UE) podmioty zaliczane do grupy małych i średnich przedsiębiorstw odgrywają zasadniczą rolę w harmonijnym rozwoju społeczno-gospodarczym. Szczególnie zainteresowanie tym sektorem wynika z jego pozytywnego oddziaływania na sytuację gospodarczą w obrębie lokalnym, regionalnym oraz krajowym.

Pod względem liczby w gospodarce europejskiej w 2013 r. dominowały mikroprzedsiębiorstwa, których było zarejestrowanych 19 026 tys. W dalszej kolejności najliczniejszą grupę stanowiły małe

przedsiębiorstwa (1 363 tys.) oraz średnie (226 tys.). Z kolei dużych jednostek było jedynie 44 tys.

Ponadto biorąc pod uwagę liczbę osób pracujących, to głównie małe i średnie przedsiębiorstwa zapewniały miejsce pracy dla blisko 49 mln ludzi w całej Unii Europejskiej. Świadczy to o ich olbrzymim potencjale, szczególnie uwzględniając korzystne oddziaływanie lokalne, gdyż wykazują one silne powiązania z najbliższym otoczeniem [*Annual report...* 2013].

W ostatnich latach polityka prowadzona przez Unię Europejską (UE) skoncentrowana była głównie na wspieraniu nowych oraz rozwoju już prosperujących przedsiębiorstw. Wypełnienie powyższych zadań, zostało powierzone w szczególności instytucjom rządowym oraz samorządowym poszczególnych krajów Wspólnoty.

Jednostki rządowe i samorządowe, które mają ułatwiać rozwój przedsiębiorstw zostały zobligowane przede wszystkim do tworzenia stref umożliwiających lokowanie potencjalnych inwestycji na preferencyjnych warunkach z dostępem do niezbędnej infrastruktury. Do innych instrumentów instytucjonalnych można zaliczyć tzw. działania „miękkie”, opierające się na szkoleniach oraz aktywizacji do podjęcia działalności gospodarczej [Lisowska, Szymańska 2013].

Na rozwój przedsiębiorstw w danym regionie wpływa także sytuacja już działających firm, która stanowi miernik efektywności prowadzonych działań. Nie bez znaczenia jest również rynek pracy wpływający na koszty zatrudnienia oraz zasób i jakość kapitału ludzkiego. Tworzenie i właściwe wykorzystywanie warunków stymulujących rozwój przedsiębiorstw powinno być szczególnie ważne na obszarach wiejskich, charakteryzujących się zapóźnieniem oraz wysokim bezrobociem. Do takich miejsc niewątpliwie należy powiat szczecinecki, w którym stopa bezrobocia w 2012 roku wynosiła 27,6% [*Statystyczne Vademecum...* 2013].

Celem badań była próba oceny wybranych lokalnych uwarunkowań rozwojowych przedsiębiorstw w powiecie szczecineckim, jako przykład obszaru wiejskiego o trudniej sytuacji gospodarczej.

Materiał i metodyka badań

Badania oparto na analizie i ocenie wybranych danych statystycznych, pozwalających ocenić zarówno wewnętrzną sytuację, jak i wskazać ich przełożenie na rozwój przedsiębiorstw w powiecie szczecineckim. Podstawowy materiał badawczy stanowiły raporty lokalnych instytucji oraz informacje statystyczne opublikowane w Banku Danych Lokalnych. Dane obejmowały lata 2007-2012. Do oceny uwarunkowań sprzyjających rozwojowi przedsiębiorstw w powiecie szczecineckim zastosowano metody statystyczne i dokumentacyjne. Zgodnie z literaturą przedmiotu analizowano następujące obszary [Gorzelał, Jałowiecki 2000]:

- wsparcie samorządu sprzyjające rozwojowi przedsiębiorstw,
- liczbę nowo powstałych i zlikwidowanych przedsiębiorstw w badanym okresie,
- wielkość jednostek gospodarczych działających w powiecie,
- inwestycje czynione przez przedsiębiorstwa w badanym okresie,
- sytuację na lokalnym rynku pracy.

Wyniki badań

Pierwszym zjawiskiem, na które należy zwrócić uwagę jest zmiana ogólnej struktury zatrudnienia, co związane jest z tym, że w ostatnich dwóch dekadach w powiecie szczecineckim znacząco spadła liczba osób uzyskujących dochody z rolnictwa. Było to spowodowane zmniejszeniem się ogólnej liczby gospodarstw rolnych o ponad 30% w 2012 roku w stosunku do 1996 roku. Tym samym, w 2012 roku jedynie 4% ludności pracującej w powiecie uzyskiwała dochody z rolnictwa, natomiast 11% z pozarolniczej działalności gospodarczej. Zdecydowana większość mieszkańców uzyskiwała stałe dochody pracując w przedsiębiorstwach. Stanowi to przesłankę, że w powiecie szczecineckim bardzo ważne jest utrzymanie i zwiększenie zatrudnienia przez wspieranie jednostek gospodarczych.

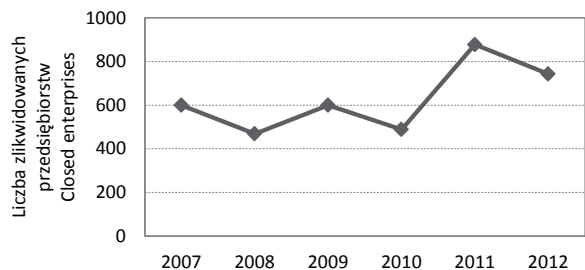
Bardzo istotnym czynnikiem, który powinien warunkować ekspansję przedsiębiorstw jest pomoc lokalnego samorządu. Największą jednostką wypełniającą to zadanie w analizowanym okresie było Szczecineckie Centrum Wspierania Biznesu (CWB), działające w ramach Urzędu Miasta w Szczecinku. Wsparcie świadczone przez CWB, opierało się głównie na udzielaniu dotacji oraz realizacji projektów szkoleniowych Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), skierowanych do już istniejących firm oraz do osób rozpoczynających działalność gospodarczą. Ponadto przedsiębiorcy mogli skorzystać z pomocy w ramach inicjatywy JEREMIE (ang. *Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*) oraz funduszu mikropożyczkowego. Na terenie powiatu szczecineckiego w 2012 roku istniało także 8 jednostek pozarządowych zajmujących się świadczeniem pomocy dla przedsiębiorstw, głównie poprzez realizację swoich celów statutowych oraz pozyskiwanie środków pochodzących z programów Unii Europejskiej (UE).

Powiat nie miał żadnego inkubatora przedsiębiorczości. Jedynym obszarem, w ramach którego można było prowadzić działalność na korzystnych warunkach była Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSE) w Szczecinku, która oferowała uzbrojone obszary pod inwestycje o łącznej powierzchni 95 ha. Na terenie SSE do końca 2012 roku zainwestowały cztery przedsiębiorstwa z sektora MSP, zajmujące się produkcją w branży drzewnej oraz metalowej.

W celu identyfikacji uwarunkowań rozwojowych ważne jest również przeprowadzenie oceny sytuacji nowych oraz już działających podmiotów, których w 2012 roku na terenie powiatu szczecineckiego było 7988. Spośród nich, jedynie około 3% prowadziło swoją działalność w sektorze rolniczym. Do wiodących sektorów lokalnej gospodarki można natomiast zaliczyć przemysł drzewny, elektrotechniczny i spożywczy. Liczba nowo rejestrowanych przedsiębiorstw w powiecie utrzymywała się w ostatnich pięciu latach na stałym poziomie około 500 podmiotów, jedynie w 2010 roku wzrosła do 672 jednostek. Natomiast w całym badanym okresie na niskim poziomie była liczba rejestrowanych spółek prawa handlowego. Z powodu ograniczeń związanych z pozyskiwaniem kapitału przez przedsiębiorstwa indywidualne, to właśnie spółki prawa handlowego wydają się być silniejszymi pod względem możliwości rozwoju. W latach 2007-2012 była zauważalna tendencja wzrostowa liczby podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON, ze szczególnym nasileniem zjawiska w 2011 roku (rys. 1). Analizując liczby rejestrowanych i wyrejestrowanych przedsiębiorstw stwierdzono, że w ostatnich dwóch analizowanych latach więcej przedsiębiorstw było likwidowanych.

Wśród działających przedsiębiorstw największy odsetek w 2012 roku stanowiły mikroprzedsiębiorstwa (96%). Liczba małych i średnich przedsiębiorstw wynosiła jedynie 3% wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarczych i w latach 2007-2012 nie ulegała ona znaczącej zmianie. Jednocześnie udział MSP w całkowitej liczbie przedsiębiorstw był zdecydowanie mniejszy niż w krajach zachodniej Europy i bardziej rozwiniętych rejonach Polski. Zwiększenie się ich liczby powinno być w przyszłości istotne z punktu widzenia rozwoju powiatu szczecineckiego. Jednostki te dzięki większym możliwościom finansowym wpływają na wzrost zatrudnienia oraz zamożności społeczeństwa.

Odzwierciedleniem niewielkiej liczby małych i średnich przedsiębiorstw były stosunkowo niskie nakłady inwestycyjne czynione przez przedsiębiorstwa działające na terenie powiatu szczecineckiego. Dodatkowo zaobserwowano spadkową tendencję wartości prowadzonych inwestycji. Natomiast przyrost wartości brutto środków trwałych pozwala sądzić, że większa część nakładów inwestycyjnych przeznaczono na zakup i wymianę zużytego majątku trwałego (rys. 2).

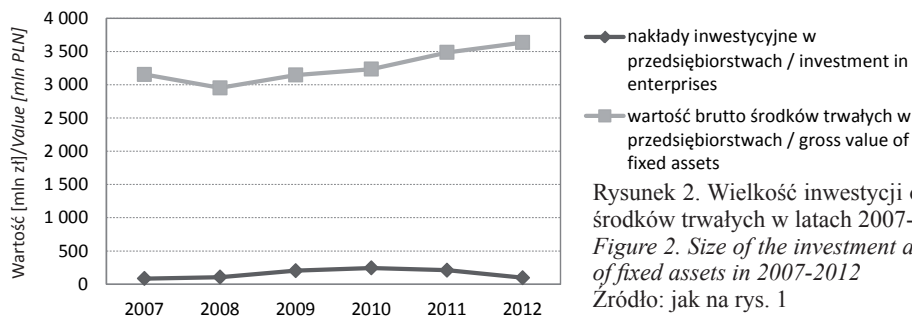


Rysunek 1. Liczba wyrejestrowanych przedsiębiorstw w latach 2007-2012

Figure 1. Number of deregistered companies in 2007-2012

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

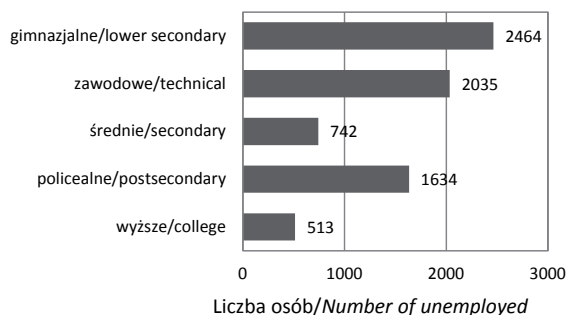


Rysunek 2. Wielkość inwestycji oraz wartość środków trwałych w latach 2007-2012
 Figure 2. Size of the investment and the value of fixed assets in 2007-2012
 Źródło: jak na rys. 1
 Source: see fig. 1

Kolejnym z obszarów, który odgrywa zasadniczą rolę w rozwoju przedsiębiorstw jest rynek pracy. Przyjmuje się, że bezrobocie może stać się czynnikiem stymulującym ludzi do podjęcia własnej działalności gospodarczej. Jednocześnie osoby bezrobotne stanowią zasób potencjalnej siły roboczej, który często stanowi zachętę dla potencjalnych inwestorów. W ostatnich pięciu latach sytuacja na rynku pracy w powiecie szczecineckim była bardzo trudna i nie uległa znaczącej poprawie. W 2012 roku bez pracy pozostawało prawie 27% ludności powiatu, z czego ponad 1/4 stanowiły osoby bezrobotne długotrwale.

Z powodu złej sytuacji na rynku pracy średnie wynagrodzenie w powiecie stanowiło 86,7% średniej krajowej (3244 zł w 2012 roku). Może to stanowić zachętę dla potencjalnych inwestorów, gdyż ze względu na tendencję do redukcji kosztów, przedsiębiorstwa często lokują swoje jednostki na terenach o niższym oczekiwanym poziomie wynagrodzeń.

Wysokie bezrobocie wywołuje także nasilone ruchy ludności, w tym szczególnie osób młodych. W badanym okresie saldo migracyjne miało wartość ujemną, a głównym kierunkiem migracji były inne miasta. Jest to sytuacja niepokojąca, ponieważ w powiecie szczecineckim zauważalny był również spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, w tym szczególnie osób z wykształceniem wyższym. Najwięcej osób, które pozostawały bez zatrudnienia miało wykształcenie podstawowe (28%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły w 2012 roku jedynie 6% bezrobotnych, z czego niewielki odsetek zamieszkiwał wsie. Może to wpływać na trudności ze znalezieniem specjalistycznej i wykwalifikowanej kadry, która jest podstawą rozwoju przedsiębiorstw (rys. 3).



Rysunek 3. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2007-2012
 Figure 3. The number of registered unemployed in 2007-2012
 Źródło: jak na rys. 1
 Source: see fig. 1

Podsumowanie

Można stwierdzić, że warunki sprzyjające rozwojowi przedsiębiorstw na terenie powiatu szczecineckiego w analizowanym okresie nie były optymalne. W regionie zauważalne były zarówno pozytywne, jak i negatywne zjawiska, które mogły wpłynąć na poprawę lokalnej sytuacji. Do zjawisk negatywnych zaliczyć należy przede wszystkim spadek liczby nowych podmiotów

gospodarczych oraz niski udział sektora MSP w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, co w wyraźny sposób wpływa na rozwój badanego obszaru. Jednocześnie niepokojący był spadek wartości inwestycji. Może to świadczyć o wystąpieniu stagnacji i złej sytuacji działających przedsiębiorstw.

Należy sądzić, że dobrym krokiem było powołanie na terenie powiatu szczecineckiego SSE, która stymuluje rozwój nowych przedsiębiorstw, w tym szczególnie tak ważnych dla lokalnej gospodarki jednostek sektora MSP. W kategoriach pozytywnych można również rozpatrywać regionalny rynek pracy, który z powodu znaczącego bezrobocia wymusza obniżkę kosztów pracy, sprzyjając inwestycjom zewnętrznym. Niskie dochody obniżają jednak siłę nabywczą ludności, co wpływa na wielkość popytu wewnętrznego w regionie, a także poziom podatków, które zasilają budżety lokalne.

Wyraźnie trzeba podkreślić, że na obszarach o trudnej sytuacji gospodarczej, takich jak powiat szczecinecki, nadal występuje silna potrzeba wspierania zarówno nowo powstałych, jak i istniejących przedsiębiorstw. To właśnie ich rozwój będzie w stanie przełożyć się na wzrost gospodarczy regionu.

Literatura

- Annual report on European SMEs 2012/2013*, 2013: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/index_en.htm, dostęp: 28.04.2014.
- Bank Danych Lokalnych GUS za lata 2007-2012, 2008-2013: GUS, Warszawa.
- Gorzela G., Jałowiecki B. 2000: *Konkurencyjność regionów*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 1, Warszawa, 12.
- Lisowska R., Szymańska K. 2013: *Perspektywy rozwoju przedsiębiorczości w warunkach niepewności i ryzyka*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, 17-18.
- Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*. 2013: GUS, Warszawa, 27-30.
- Matusiak K. 2007: *Systemy wsparcia przedsiębiorczości i procesów innowacyjnych*, Zesz. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 453, 145.
- Statystyczne Vademecum Samorządowca 2013*. 2013.; http://szczecin.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_zachodniopomorskie/portrety_powiatow/powiat_szczecinecki.pdf, dostęp: 28.04.2014 r.
- Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2012 roku*. 2013: http://www.psz.praca.gov.pl/_files/publikacje/130520_bezrobocie_rejestrowane_wies_2012.pdf, dostęp: 28.04.2014.

Summary

The aim of the study was to analyze the selected developmental conditions of enterprises in the rural areas of the szczecinecki district. The main methods were study of statistical data and analysis of government reports. Research of data indicates bad and good points of the szczecinecki district who can help in development of companies. The time horizon of analysis were include years 2007-2012. The good points were lower salaries and assistance of local government for entrepreneurship. However, in the analyzed period, the situation has changed to worse, because numbers of companies went down. Other region problems were small number of SME enterprises, and high level of unemployment. That problems occasioned migration of people with high education. So now for companies it is difficult to find a specialists workers. That processes, have inhibit development of szczecinecki district.

Adres do korespondencji
mgr Błażej Suproń
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczno w Szczecinie, Katedra Ekonomii
ul. Żołnierska 47, 72-210 Szczecin
tel. (91) 449 69 95
e-mail: bsupron@zut.edu.pl